

УДК 378.4:37.011.3

[https://doi.org/10.33296/2707-0255-7\(13\)-04](https://doi.org/10.33296/2707-0255-7(13)-04)

[http://orcid.org/0000-0001-9002-6439*](http://orcid.org/0000-0001-9002-6439)

[http://orcid.org/0000-0001-5074-6685**](http://orcid.org/0000-0001-5074-6685)

Ольга БАНІТ

доктор педагогічних наук, провідний науковий співробітник відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, м. Київ, Україна

Лілія БАРАНОВА

старший викладач Військового інституту телекомунікацій та інформатизації, м. Київ, Україна

КРОСКУЛЬТУРНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У КОНТЕКСТІ АДАПТИВНОГО ПІДХОДУ

Анотація. Автор аналізує особливості кроскультурної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у контексті адаптивного підходу. Сформульовано визначення кроскультурної підготовки як взаємопов'язаної діяльності викладача і студентів у процесі вивчення окремих предметів або предметних областей засобами рідної та іноземної мов, що забезпечує високий рівень володіння іноземною мовою, освоєння змісту предметно-професійних, міжкультурних і мовних компетенцій. Педагогічна технологія, що характеризується адаптивним підходом, полегшує, мінімізує і раціоналізує педагогічну працю викладача, сприяє оволодінню майбутніми вчителями іноземних мов необхідними їм професійними компетентностями.

Ключові слова: кроскультурна підготовка, майбутні вчителі іноземних мов, адаптивний підхід.

Вступ. Зростаюча інтернаціоналізація всіх аспектів у житті суспільства вимагає співвіднесення процесів, що відбуваються в освітній сфері провідних країн світу з тенденціями розвитку вітчизняної освіти. У низці країн (Україна, Росія, Китай, Південна Корея, Японія та ін.)

кроскультурна освіта є одним з найважливіших інструментів, що забезпечують інтеграцію національних систем освіти в світовий освітній простір. В інших же країнах таке навчання стає об'єктивною необхідністю при вирішенні проблем адаптації мігрантів (США, Канада, Австралія, Бельгія, Швейцарія, Франція та ін.). У цьому контексті важливим видається адаптивний підхід, який вимагає усвідомлення складних процесів, що відбуваються в педагогічній науці та освіті в умовах мінливого кроскультурного соціуму, становлення нових парадигм в теорії освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як показує аналіз літературних джерел, поняття «кроскультурної освіти/навчання» закріпилося в світовій педагогіці в 70-80-х рр. минулого століття. Ідеологами кроскультурної освіти є американські та канадські вчені: Р. Барнхард, Дж. Бенкс, К. Беннет, Д. Голлнік, Ж. Гей, У. Гудікунст, Е. Джексон, Ж. Елліо, С. Ніето, А. Флерас та ін. Науковці США і Канади виходять із критеріїв і пріоритетів антирасистської, ліберальної спрямованості. Сутність кроскультурної підготовки вони розуміють як відображення етнічного різноманіття, при якому учням різних соціальних, расових, етнічних, мовних груп отримують рівні шанси для досягнення академічних успіхів.

Цим питанням також приділяють значну увагу європейські науковці. Концепція кроскультуралізму (інтеркультуралізму) обґрунтовує правомірність співпраці субкультур в багатонаціональному суспільстві. Ідеї кроскультуралізму передбачають забезпечення міжкультурного діалогу шляхом освіти, стабільного балансу культурного різноманіття, підтримку і повагу самоцінності великих і малих культур. Європейські вчені: К. Джонс, К. Кімберлі (Великобританія), Р. Гольц, С. Люхтенберг, С. Нієкраквіч (Федеративна Республіка Німеччина), Ж. Берг, Л. Брюно,

Ж. Дюфор, О. Менье (Франція) розглядають кроскультурну освіту як важливий спосіб подолання міжнаціональних конфліктів в школі і суспільстві.

Актуальність проблем підготовки до ефективного міжкультурного діалогу знаходить своє відображення в міжнародних програмах і концепціях. Так в рамках документа «Компетенція для демократичної культури», підготовленого Радою Європи в 2016 році, кроскультурна компетентність розглядається як постійний динамічний процес, в ході якого індивідуум активно й гнучко використовує свої психологічні ресурси з метою реагування на нові обставини у міру їх виникнення [3]. Суттєвою допомогою у цьому процесі є адаптивні технології навчання.

Метою статті є аналіз особливостей процесу кроскультурної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у контексті адаптивного підходу.

Основними завданнями викладу є: обґрунтування інтеграції України до світового освітнього простору, аналіз особливостей кроскультурної освіти у процесі міжкультурного діалогу, характеристика адаптивного підходу у кроскультурній підготовці майбутніх учителів іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. Нині Україну можна вважати осередком перехрестя культур, оскільки в освітній галузі до навчання залучаються студенти різних країн, чії мови, погляди, звичаї, манери поведінки, життєві устрої так чи інакше знаходять спільні риси в процесі здобуття знань. У результаті культурного перетину виникає необхідність у міжкультурному спілкуванні як важливому засобі встановлення контакту між представниками різних країн, пізнання й обміну культурним досвідом.

Сучасна нормативно-правова база й державна освітня політика України характеризуються новою тенденцією в навчанні іноземної мови,

спрямованою на інтеграцію України до світового освітнього простору, розвиток кроскультурного співробітництва, обмін культурним досвідом. Так, Закон України «Про вищу освіту» передбачає сприяння виходу держави на міжнародний ринок освітніх послуг, що є можливим за умов побудови демократичних відносин між представниками різних культур, визнання повноважень та прав іноземних громадян, які на певний період часу вважаються суб'єктами вищої освіти на рівні з українськими студентами [2].

Ці чинники вказують на необхідність розвитку особистості, яка, з одного боку, спроможна здійснювати ефективну комунікацію на міжкультурному рівні, адаптуватися й розвиватися в гетерогенному середовищі, володіючи певним арсеналом знань, умінь і навичок, особистісних якостей, з іншого боку, прагне до підтримки й збереження власної культурної та етнічної ідентичності. Вивчення мови та культури є обов'язковою умовою для розуміння норм поведінки в тому чи іншому суспільстві. З огляду на це більшість навчальних програм виокремлюють особливий напрям, що полягає у вивченні іноземної мови як засобу кроскультурної комунікації та формування особистості, спроможної на достойному рівні спілкуватися з представниками різних країн.

Вивчення іноземної культури починається з вивчення мови. Іноземна культура може бути зрозумілою тільки при зіставленні з рідною культурою, з тими знаннями, якими вже оволодів студент. У закладах вищої освіти, як наголошує І. Ставицька, кроскультурна підготовка реалізується через міжкультурний компонент іноземної мови, що створює найкращі умови для виховання у майбутніх учителів не тільки визнання розбіжностей у своїй і чужих культурах та поважного ставлення до них, але й допомагає сформувати почуття гордості за свою країну, народ, культуру. Саме міжкультурний компонент іноземної мови сприяє

формуванню у майбутніх учителів іноземних мов уявлення про діалог культур як про єдину можливу в сучасних полікультурних спільнотах філософію існування, що відрізняється етнічною, расовою, соціальною та релігійною толерантністю й емпатією до представників інших культур [7].

Опираючись на визначення А. Шіріна, кроскультурну підготовку можемо трактувати як взаємопов'язану діяльність викладача і студентів у процесі вивчення окремих предметів або предметних областей засобами рідної та іноземної мов, що забезпечує високий рівень володіння іноземною мовою, освоєння змісту предметно-професійних, міжкультурних і мовних компетенцій [9, с. 18]. Концептуальні моделі міжкультурної компетентності, розроблені зарубіжними вченими, базуються на таких поняттях, як пристосування (adjustment), асиміляція (assimilation) й адаптація (adaptation). У сучасній педагогічній літературі аналіз поняття «адаптації» відбувається в колі визначення концептуальних основ моделювання адаптивних систем як соціально-орієнтованих, навчально-розвивальних моделей взаємодії викладача, студентів, джерел інформації, основною якістю яких є адаптивність особистості. Слово «адаптивний» походить від англійського терміну «to adapt», що означає пристосування до нових вимог та змін середовища. Змістом категорії «адаптивність» є варіативність, персоналізація, гнучкість, дозування навчальної інформації, нелінійність інформаційних структур [5].

У контексті кроскультурної підготовки майбутніх учителів іноземних мов педагогічна технологія, що характеризується адаптивним підходом, полегшує, мінімізує і раціоналізує педагогічну працю викладача, сприяє оволодінню майбутніми фахівцями необхідними їм професійними компетентностями. Зазначений підхід має на меті зняття стресової ситуації на заняттях і створення доброзичливої атмосфери співробітництва. Принцип адаптивності передбачає опору на модуль навчання, в якому

відбувається адаптація навчальної інформації до інтелектуального рівня і потреб тих, хто навчається. Адаптивне навчання дозволяє вчити без звичних для масової освіти численних прогалин в індивідуальній підготовленості студентів, досягати необхідної структури і бажаного рівня знань [8].

Згідно з дослідженнями О. Цвєтаєвої та О. Знанецької, адаптивні технології дозволяють створити універсальні алгоритми та розробити структуру збору, аналізу та використання інформації про прогрес у роботі студентів, що охоплює:

– систему збору даних, де одночасно збирається детальна інформація про знання студента, про ступінь засвоєння тих чи інших понять;

– систему висновків, що на основі зібраних даних про особливості студента і його реакції на зміну навчання узагальнює інформацію та робить відповідні налаштування параметрів контенту;

– систему персоналізації, яка на основі даних всієї системи оцінює можливості студента, з урахуванням чого коригує цілі та формує оптимальну стратегію навчання кожного окремо [8, с. 173].

Система персоналізації робить аналітичні прогнози щодо успіху студента (швидкість роботи, ймовірність досягнення мети тощо) і веде особисту статистику студента на всіх рівнях навчання. Адаптивне навчання більш складного виду опирається на ідею, що студенти мають особливі стилі навчання і програмне забезпечення може приймати рішення щодо найбільш доречного стилю доставки контенту для окремого студента.

Адаптивна технологія дозволяє варіювати навчання, створювати нові структури занять. Студентам дається можливість на кожному наступному занятті продовжувати свою діяльність. Враховується вплив індивідуалізованих особливостей і умов протікання цієї діяльності. Крім

навчання, зокрема пояснень, демонстрацій і роботи в індивідуальному режимі, викладач здійснює включений у самостійну роботу контроль і працює індивідуально, відключаючи кожного по черзі до самостійної роботи. За такої структури заняття студенти можуть працювати в трьох режимах: спільно з викладачем; індивідуально; самостійно під його керівництвом. Таким чином забезпечується різноманітність видів робіт, можливість реалізувати свої сили, проявити ініціативу, винахідливість, гнучкість думки. В адаптивній технології самостійна робота протікає одночасно з індивідуальною. Індивідуалізація навчання спрямована на розвиток умінь і навичок самостійної роботи, уміння здобувати знання, вирішувати проблемні ситуації, проявляти креативність під час виконання завдань [1, с. 38-39].

Отже, кроскультурна підготовка майбутніх учителів іноземних мов у контексті адаптивного підходу – це не тільки повідомлення нової інформації студентам, але й навчання прийомам самостійної роботи, самоконтролю, взаємоконтролю, прийомам дослідницької діяльності, умінням здобувати знання, узагальнювати й робити висновки, фіксувати головне у згорнутому вигляді. Уміння самостійно працювати – це те, чого студент повинен навчитися. Основною ознакою адаптивної системи навчання є суттєве збільшення часу на індивідуальну роботу та, як наслідок, нормалізація завантаженості студентів домашньою самостійною роботою.

Важливо підкреслити, що кроскультурна підготовка майбутніх учителів іноземних мов націлена не тільки на формування комунікативної та предметної компетенції. Одним із важливих її завдань в сучасних умовах глобалізації також стає соціокультурна складова, яка полягає у вихованні поваги до інших націй і культур, в розкритті різних аспектів багатополярного світу, формуванні позитивного комунікативного

мислення і навичок міжкультурної взаємодії.

У цьому випадку важливого значення набуває організація вивчення іноземної мови в тісному зв'язку з національною культурою відповідного народу. Як зауважує О. Кондратьєва, лінгвокраїнознавче «фарбування» навчальних матеріалів і навчання в цілому сприяє посиленню комунікативно-пізнавальної мотивації майбутніх учителів іноземних мов, розширенню їхнього загальнокультурного світогляду, дозволяє урізноманітнити прийоми й форми робіт, найбільш ефективно реалізувати загальнодидактичні вимоги поєднування навчання з вихованням [4, с. 112].

Таким чином, адаптивний підхід у кроскультурній підготовці майбутніх учителів іноземних мов допомагає усвідомити культурну, етномовну ідентичність і різноманіття, долучатися до загальнонаціональних цінностей. Завдяки такому навчанню налагоджується комунікація різних етномовних груп, набуваються додаткові лінгвістичні знання як одна з гарантій соціальної мобільності. У процесі кроскультурної підготовки відбувається взаємовплив, взаємопроникнення, усвідомлення загального й специфічного у носіїв різних мов і культур. Образне мислення формується в тісному зв'язку з мовою, і двомовність, що базується на порівнянні й синтезі, дозволяє адекватно розуміти ту чи іншу культуру, й відповідно знімати міжнаціональні протиріччя.

Погоджуємося з О. Пальчиковою, що в сучасних умовах соціальних, технічних і наукових змін кроскультурний компонент є необхідним чинником самоідентифікації у світі. Авторка наголошує на тому, що іншомовна освіта, заохочуючи до пізнання культури і традицій інших народів, поліпшує процес оволодіння знаннями в різних наукових галузях, адже лише завдяки діалогу можливе зіставлення культурного досвіду своєї країни з культурною спадщиною світового простору. З одного боку, сама

освіта відіграє провідну роль у культурі, оскільки є духовним джерелом збагачення людини і провідним чинником світового еволюційного прогресу. Це твердження можна довести наявністю у змісті освіти таких елементів культури, як мистецтво, література, міфологія, право, релігія, що потенційно збагачують світогляд людини, сприяючи її особистісному зросту. З іншого, культура містить у собі сукупність набутих знань, уявлень, а також загальнолюдських досягнень, що допомагають людині орієнтуватися в інформаційному просторі [6].

Зважаючи на викладене вище, можна стверджувати, що кроскультурна підготовка майбутніх учителів іноземних мов на основі адаптивного підходу сприяє вирішенню складних завдань, пов'язаних з підготовкою фахівців до зростаючих потреб міжнародної мобільності й тіснішої співпраці із зарубіжними партнерами не лише в галузі освіти, культури, науки, але також у торгівлі, промисловості та інших сферах суспільної діяльності. До того ж, кроскультурний аспект у підготовці фахівців сприяє взаємному розумінню й терпимості, повазі до особистості й культурних відмінностей, а також формуванню позитивного ставлення студентів до представників інших культурних груп та налаштованості на ненасильницьке вирішення суспільних проблем. У результаті міжкультурної взаємодії відбувається взаємообмін знаннями й загальним практичним досвідом, тому залучення до системи освіти кроскультурного аспекту як важливої складової міжособистісної взаємодії, що прискорює соціально-економічний і політичний прогрес суспільства на сьогоднішній день є вкрай необхідним.

Висновки. В результаті аналізу основних понять кроскультурної підготовки майбутніх вчителів іноземних мов, з одного боку, і стану освіти на сучасному етапі, з іншого, можна зробити висновок, що освітній процес значною мірою залежить від суспільного розвитку людства, яке постійно змінюється і прогресує. Оскільки освіта є так званим відлунням на зміни в

суспільстві і визначається як необхідний інструмент побудови кроскультурних відносин у всіх сферах людського буття, то можна стверджувати, що сучасне полікультурне суспільство, що характеризується неоднорідним етнічним, національним і культурним складом потребує адаптивного підходу, який, враховуючи особливості різних культур, аналізуючи їх схожості і відмінності, створив би сприятливі умови для їхньої взаємодії.

Відтак **перспективу подальших досліджень** вбачаємо аналізі форм, методів, прийомів кроскультурної підготовки майбутніх учителів іноземних, спрямованих на те, як навчитися пізнавати (оволодіти вміннями розуміння того, що відбувається в світі), діяти (виробляти необхідні зміни), жити в суспільстві (брати участь у всіх видах людської діяльності, співпрацювати з іншими).

Використана література

1. Бондар В., Шапошнікова І. Адаптивне навчання студентів як передумова реалізації компетентнісного підходу до професійної підготовки вчителя. *Рідна школа*. 2013. № 11. С. 36–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2013_11.
2. Закон України «Про вищу освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Компетенции для демократической культуры. URL: <https://rm.coe.int/competences-for-democratic-culture-pdf/1680770738>.
4. Кондратьєва О.М. Лінгвокраїнознавчий підхід до вивчення іноземної мови в контексті полікультурної освіти. *Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, 21–22 серпня 2015 року). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2015. С. 111–114.
5. Кравець О.Є., Свириденко І.М. (2016). Використання адаптивної технології на заняттях з іноземної мови у ВНЗ при вивченні сучасних норм академічного письма. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/22364/1/ЗАКОРДОН.%20Стаття%202016.pdf>.
6. Пальчикова О.О. Кроскультурний аспект у сучасній освіті. <https://zavantag.com/docs/2987/index-74460.html>.
7. Ставицька І. В. (2011). метод діалогу культуру процесі викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/fr/node/988>.

8. Ставицька І.В. (2011). Метод діалогу культуру процесі викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/fr/node/988>.

9. Цвєтаєва О.В., Знанецька О.М. (2019). Адаптивне навчання в сучасній системі освіти. URL: http://www.ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_87/31.pdf.

10. Ширин А.Г. Становление научно-педагогической школы билингвального образования. *Научные традиции и перспективы педагогики: Межрегиональный сборник научных трудов*. СПб., 2001. С. 18–24.

References

1. Bondar V., Shaposhnikova I. *Adaptyvne navchannia studentiv yak peredumova realizatsii kompetentnisnoho pidkhodu do profesiinoi pidhotovky vchytelia*. Ridna shkola. 2013. № 11. S. 36–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2013_11.

2. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. Компетенции для демократической культуры. URL: <https://rm.coe.int/competences-for-democratic-culture-pdf/1680770738>.

3. Kompetentsii dlya demokraticheskoy kulturyi. URL: <https://rm.coe.int/competences-for-democratic-culture-pdf/1680770738>.

4. Kondratieva O.M. *Linhvokrainoznavchyi pidkhid do vyvchennia inozemnoi movy v konteksti polikulturnoi osvity*. Zbirnyk tez naukovykh robit uchasnykiv mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Lviv, 21-22 serpnia 2015 roku). Lviv: HO «Lvivska pedahohichna spilnota», 2015. С. 111–114.

5. Kravets O.Ie., Svyrydenko I.M. (2016). *Vykorystannia adaptyvnoi tekhnolohii na zaniattiakh z inozemnoi movy u VNZ pry vyvcheni suchasnykh norm akademichnoho pysma*. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/22364/1/ZAKORDON.%20Stattia%202016.pdf>.

6. Palchykova O.O. *Kroskulturnyi aspekt u suchasni osviti*. <https://zavantag.com/docs/2987/index-74460.html>

7. Stavyska I.V. (2011). *metod dialohu kulturu protsesi vykladannia inozemnykh mov u vyshchykh navchalnykh zakladakh*. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/fr/node/988>

8. Stavyska I.V. (2011). *Metod dialohu kulturu protsesi vykladannia inozemnykh mov u vyshchykh navchalnykh zakladakh*. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/fr/node/988>

9. Tsvietaieva O.V., Znanetska O.M. (2019). *Adaptyvne navchannia v suchasni systemi osvity*. URL: http://www.ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_87/31.pdf.

10. Shirin A.G. *Stanovlenie nauchno-pedagogicheskoy shkolyi bilingvalnogo*

obrazovaniya. Nauchnyie traditsii i perspektivy pedagogiki: Mezhrionalnyi sbornik nauchnyih trudov. SPb., 2001. S. 18–24.

Ольга Васильевна Банит

доктор педагогических наук, ведущий научный сотрудник отдела андрагогики
Института педагогического образования и образования взрослых имени Ивана
Зязюна НАПН Украины, г. Киев, Украина

Лилия Николаевна Баранова

старший преподаватель Военного института телекоммуникаций и
информатизации, г. Киев, Украина

**КРОССКУЛЬТУРНАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ
ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ В КОНТЕКСТЕ
АДАПТИВНОГО ПОДХОДА**

Аннотация. Автор анализирует особенности кросскультурной подготовки будущих учителей иностранных языков в контексте адаптивного подхода. Сформулировано определение кросс подготовки как взаимосвязанной деятельности преподавателя и студентов в процессе изучения отдельных предметов или предметных областей средствами родного и иностранного языков, что обеспечивает высокий уровень владения иностранным языком, освоение содержания предметно-профессиональных, межкультурных и языковых компетенций. Педагогическая технология, характеризующаяся адаптивным подходом, облегчает, минимизирует и рационализирует педагогическую работу преподавателя, способствует овладению будущими учителями иностранных языков необходимыми им профессиональными компетенциями.

Ключевые слова: кросскультурная подготовка, будущие учителя иностранных языков, адаптивный подход.

Olga Vas. Banit

Doctor of Pedagogical Sciences, Leading Researcher of the Andragogics Department
of the Ivan Zyazyun Institute of Pedagogical and Adult Education of the National
Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

Liliya Myk. Baranova

Senior Lecturer at the Military Institute of Telecommunications and Informatization

**CROSS-CULTURAL TRAINING OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE
TEACHERS IN THE CONTEXT OF THE ADAPTIVE APPROACH**

Abstract. The author analyzes the features of cross-cultural training of future

foreign language teachers in the context of an adaptive approach. Definition of cross-cultural preparation author formulated as an interrelated activity of the teacher and the students in the process of studying particular subjects or subject areas by means of native and foreign languages. This ensures a high level of command of a foreign language, mastering the content of subject-professional, intercultural and linguistic competences. The author found out that in higher education institutions, cross-cultural training is realized through the intercultural component of foreign language, which helps to form in future teachers of foreign languages the idea of dialogue of cultures as the only possible philosophy of existence in modern multicultural communities, as different socially and differently. and religious tolerance and empathy for other cultures. Conceptual models of intercultural competence developed by foreign scholars are based on concepts such as adaptation, assimilation and adaptation. Pedagogical technology, characterized by an adaptive approach, facilitates, minimizes and streamlines the pedagogical work of the teacher, contributes to mastering future foreign language teachers with the necessary professional competences.

Key words: cross-cultural training, future foreign language teachers, adaptive approach.

Стаття надійшла до редакції 08.09.2019 р.